

Înțeleptul, atent și apărat împotriva oricărui atac (Seneca)

TEZAUUR

Foaie a Bibliotecii Academiei Române

Tezaurul de la Pietroasa

ANUL I, NR.5

MAI 2020

APARE LUNAR

ROMÂNIA LA EXPOZIȚIA UNIVERSALĂ DE LA PARIS DIN 1867

Expoziția, care a avut loc în perioada 1 aprilie - 3 noiembrie 1867, a reunit un număr de 52.200 de expozanți. Toate țările au expus într-o clădire comună, Palatul Eliptic, construit pe Champ de Mars de arhitectul Jean-Baptiste Krantz, în urma unui plan dezvoltat de Frédéric Le Play. În jurul Palatului s-a amenajat un parc, proiectat de Jean-Charles Alphand, care a găzduit construcții eterogene, pavilioane și cabane expoziționale, în special cele exotice, precum și cafenele, restaurante și locuri de divertisment. În aval de Paris, insula Billancourt a fost rezervată agriculturii și horticulturii.

pag. 2-4

C. Rădulescu-Motru despre instaurarea comunismului în România

pag. 8-9

ALEXĂNDRIA

pag. 5

Diaconul Coresi în slujba limbii române

pag. 5

EX-LIBRISURI DIN COLECȚIA B.A.R.

pag. 6-7

Elena Văcărescu la Societatea Națiunilor

pag. 10-12

O carte-reper a secolului al XV-lea

Dintre cele 157 de titluri tipărite de Aldus Manutius la Veneția, în perioada 1495-1500, *Hypnerotomachia Poliphili* a lui Francesco Colonna, apărută în decembrie 1499, este o carte-reper în istoria tiparului. Lucrarea are 234 de file nenumerotate și,

spre deosebire de alte incunabule care păstrează modelul manuscrisului medieval, este imprimată cu caractere de tip roman, adaptate după caracterele antiqua, realizate de Nicolas Janson la Veneția. Limba cărții este un amestec de latină și

italiană, cu fragmente în ebraică, arabă și greacă; *Hypnerotomachia Poliphili* este prima carte occidentală în care se regăsesc caractere arabe. Realizarea cărții din punctul de vedere al ilustrației este excepțională, fiind una din primele cărți imprimate a căror ilustrație urmează un plan coerent, întocmit de autor. Și în cazul acestei lucrări, autorul este acela care, fără îndoială, a furnizat și desenele, cel puțin pentru schemele geometrice; un alt artist, probabil venețian (se presupune a fi Gentile Bellini), a colaborat la realizarea scenelor figurative. Cele 172 de xilografuri reprezintă adevărate capodopere ale gravurii italiene, iar cartea constituie, în opinia multora, cea mai frumoasă tipăritură a secolului al XV-lea.

Carmen Albu

În 1864, împăratul Napoleon al III-lea a decis că următoarea expoziție universală va avea loc la Paris în 1867. Finanțarea a fost asigurată de stat, municipalitate și abonați privați.

Pentru a organiza această expoziție, împăratul a adunat o comisie formată din figuri de frunte ale vieții economice și politice ale celui de-al doilea Imperiu. Conducerea acestei comisii a fost încredințată unor personalități cu experiență de expoziții universale, vărul Împăratului, prințul Napoleon și inginerul Frédéric Le Play. Locul selectat pentru acest eveniment a fost Champ-de-Mars, cu o suprafață de aproximativ cincizeci de hectare, la care s-au adăugat cele douăzeci de hectare ale insulei Billancourt.

Comisia Imperială l-a numit pe Gioachino Rossini președinte de onoare al Comitetului de compoziție muzicală, iar Imnul lui Napoleon al III-lea și vitejii săi oameni, compus de Rossini, a fost imnul oficial al expoziției. Inginerul Jean-Baptiste Krantz a propus încă din 1865, împreună cu arhitectul Léopold Hardy, construcția unei clădiri ovale gigantice de 490 x 380 de metri pătrați. Niciodată nu a fost construită o clădire atât de mare într-un timp atât de scurt - doi ani. Pentru construcția clădirii au fost alocați 26.000 de lucrători; aproape o sută de pavilioane mici naționale și industriale înconjurau clădirea principală cu grădini proiectate de inginerul Jean-Charles Alphand și de designerul peisagist Jean-Pierre Barillet-Deschamps.

Clădirea principală, construită din zidărie și fier, a fost împărțită în șase galerii tematice concentrice și în secțiuni radiale pe țări, cu o grădină și muzeul de istorie a muncii în centru.

Construcția Galeriei de mașini a fost încredințată unui tânăr antreprenor în construcții metalice, Gustave Eiffel.

Frédéric Le Play a venit cu acest nou concept de „muzeu al istoriei muncii” care să spună povestea evoluției sistemelor industriale. O secțiune specială a fost dedicată îmbunătățirii „situației morale și materiale a lucrătorilor”, cu o prezentare a obiectelor casnice. Delegațiile lucrătorilor au fost invitate să raporteze ce au observat în funcție de profesia lor și să facă propuneri.

Fotograf oficial al expoziției a fost numit Pierre Petit, iar gravorul Hubert Ponscarne a fost desemnat responsabil cu realizarea medaliilor de aur, argint sau bronz, decorate cu profilul împăratului, care urmau să fie înmânate laureaților. Pentru prima dată coloniile Imperiului Francez ocupă un spațiu important: Marocul, Tunisia și Algeria sunt prezentate în pavilionul

central și au chiar propria lor comisie și propriul juriu pentru alocarea premiilor. Comisia de organizare imperială a solicitat

Play, spre a cere de a intra în relațiuni cu delegatul Principatelor Unite.

La această epistolă am răspuns la

Lucrări pentru amenajarea expoziției

fiecărei colonii să instaleze o structură și o decorare exotică care să le permită vizitatorilor să descopere acele țări.

În ceea ce privește pregătirile României pentru participarea la această expoziție, ele au început încă în 1865, prin numirea lui Alexandru Odobescu ca delegat al guvernului pe lângă Comisia Imperială a Expoziției.

Memoriul înaintat de acesta Ministrului de Interne, Agricultură și Lucrări Publice menționează: „După întoarcerea mea din Paris, am depus (...) un raport cuprinzător de lucrările misiunii mele și însoțit de oarecare deslușiri generale asupra caracterului expoziției de la 1867 și asupra însemnătății ce poate avea pentru țara noastră, cooperatiunea ei la acest mare concurs internațional.

Aceste deslușiri sunt un scurt rezumat al convorbirilor ce am avut ocaziune a avea cu deosebiți bărbați, atât din personalul Comisiunii Imperiale, cât și din cercurile politice, industriale sau științifice și care au manifestat interesul ce poartă la prosperitatea și înaintarea Țărilor Române.

Cuprinderea raportului adresat către domnul Ministru de interne este precum urmează:

I. La sosirea mea în Paris, agentul Țării, dl locotenent colonel Ion Alecsandri, care m-a acreditat pe lângă Comisiunea Imperială, mi-a comunicat la 11 noiembrie 1865, epistola ce-i adresase dl Comisar general, Consilierul de Stat Le

ce era destinat în Palatul și în Parcul Expoziției pentru Principate și am anexat, conform înțelegerii ce avusesem cu Comitetul Permanent al Expoziției din București, un stand de produsele ce Guvernul nostru va avea a expune.

Răspunsul la întrebarea mea a încercat oarecare întârzieri, de vreme ce Comisiunea Imperială a stat un moment la îndoială spre a ști dacă Principatele Române pot reprezenta de sine -și într-o chestie internațională și dacă ele ar avea dreptul de a expune într-un loc rezervat numai lor, când ele nu se bucură de toate prerogativele staturilor neatârinate.

Aceste dificultăți venite fără veste, am fost destul de fericit spre a le înlătura pentru momentul de față și, câteva zile în urmă, numele Principatelor Unite figura în Monitorul Oficial Francez nr. 348 din 14 decembrie 1865, printre staturile reprezentate la Expoziția Universală din Paris, iar Comisarul General îmi adresă la 11 decembrie o epistolă prin care îmi arăta:

1. Că locul destinat Principatelor Dunărene (România și Serbia) în Lucrări pentru amenajarea expoziției Palatul Expoziției este alăturat cu al Turciei, deși separat de el și în față cu al Staturilor Române .;
2. Că acel loc are 250 m lărgime (socotindu-se și calea de 1,50 m) și 162 de metri lungime, adică se socotește drept 405 metri pătrați;
3. Că Principatele Române au a se înțelege cu Serbia dacă voiesc a lua parte la Expoziție și, în caz negativ,

EXPOSITION DE LA ROUMANIE. — Dessin de M. Lancelot.

de cel mai mare folos ...

Comisiunea îmi cere o declarație formală că Principatele Române vor umple ele singure acel loc;

4. Că locul ce ni se va destina în parc, mi se va face cunoscut în curând;

5. Că trebuie numit un arhitect, care să lucreze cât mai în grabă în Paris spre a confecționa, sub direcția delegatului țării și cu concursul Comisiunii Imperiale, planul viitoarei instalațiuni a produselor. La această epistolă a Comisarului General, am socotit de a mea datorie a răspunde la 21 decembrie 1865 că Guvernul Principatelor primește condițiunile sub care i se dă locul la Expoziția Universală și, în numele său, am declarat că iau angajamentul ce mi se cerea. Totdeodată, am arătat că România va fi gata a ceda vecinei sale de peste Dunăre, Serbiei, o porțiune din îngustul spațiu ce îi este acordat; am cerut a mi se destina în parc, cel puțin 1100 metri pătrați, spre a putea așeza acolo o fermă românească, cu uneltele și produsele țărănești, precum și cu orice culturi naționale, industrii câmpene și animale domestice.

În fine, prin osebuit act, am acreditat pe lângă Comisiune, ca arhitect al Expozițiunii Române pe dl Ambroise Baudry, arhitect care în anul trecut a vizitat țara noastră cu o misiune arheologică dată de guvernul francez și am încheiat cu d-lui la 22 decembrie 1865 un contract, prin care se stipulează că dumnului va primi drept remunerație 10% din costul lucrărilor ce se vor face, neputând în nici un caz să fie retribuit cu mai puțin de 5 000 franci. Acestea, după cum m-am informat, sunt condițiunile obișnuite în asemenea cazuri.

II. Dacă dinaintea diferitelor dificultăți ce am întâmpinat în obținerea condițiunilor mai sus arătate, am insistat cu toată stăruința a da misiunii ce mi se încredințase un rezultat favorabil, aceasta a provenit mai cu seamă din convicțiunea ce mi-am format, că participarea României la Expozițiunea Universală din 1867, va fi pentru dânsa de cel mai mare folos. În adevăr, această expozițiune nefiind ca cele precedente un simplu concurs de manufacturi, în care țările industriale vor avea singure onoare și avantaju, ci fiind mai mult o adunare de specimene a produselor de tot felul, atât ale naturii cât și ale geniului omenesc, nu este țară pe pământ, care să nu-și găsească într-însa un loc potrivit; se înțelege dar, că România, așa bogată în produse naturale, așa originală în geniul său național, moștenit și păstrat cu sfințenie de la colonii romani ai Daciei, ea România zicem, va atrage asupra-și o atențiune particulară printre statele europene. Am avut ocaziunea a auzi acum în străinătate pe mulți pretextând că Țările Dunărene nu sunt destul de cunoscute în Europa Occidentală și că de acolo provine interesul

secundar ce ele inspiră națiunilor civilizate. O expozițiune, ca cea de la 1867, va fi pentru România o ocaziune unică de a se manifesta Europei sub adevăratul ei caracter, mai ales dacă produsele ei de tot felul vor fi prezentate la ochii Europei civilizate cu inteligență și gust. Pentru a atinge un asemenea țel, nu va fi de ajuns de a aduna o colecție mai mult sau mai puțin completă de produse ale țării și de a le pune în fața publicului european, fără ordine și fără deslușiri.

Din contră, va fi de neapărată trebuință ca expozițiunea română să fie însoțită de un bun catalog raționat, de o lucrare serioasă, tipărită în toate limbile Europei Apusene și împărțită cu profuziune, care să dea o descrițiune exactă a bogățiilor de tot felul ce posedă România, descrițiune bazată pe date statistice, cât se va putea mai exact. O asemenea carte va avea avantajul de a răspândi în mâinile a mai multor milioane de vizitatori ai expozițiunii, noțiuni asupra țării noastre și produsele române ce vor fi expuse atunci la Paris, se vor putea socoti ca un muzeu deslușitor al adevărurilor enunțate în acea importantă lucrare descriptivă. Astfel, multă lumină se va revărsa asupra noastră; capitaliștii din staturile străine vor putea dobândi noțiuni pozitive asupra produselor ce pot extrage din țara noastră și ei nu s-ar mai teme a angaja sume considerabile, spre a exploata toate avuțiile de care noi nu putem profita din cauza lipsei de fonduri necesare. Supt punctul acesta de vedere, fieșcine va înțelege cât este de important pentru români a-și dezvălui tezaurile în fața Europei, cu ocaziunea Expoziției Universale de la 1867. Am cercat până aci a arăta foloasele expoziției sub punctul de vedere cu totul material, adică acel al bogățiilor ce ne-ar putea aduce exploatarea produselor brute ale terenului nostru. Însă este încă un punct de considerații, când e vorba de a se prezenta cu specimene de asemenea produse în fața unui public uimit prin splendoarea unor colecțiuni așa felurite și așa bogate, cum vor fi cel adunate în palatul și în parcul ce se pregătesc la Paris.

Vrem să vorbim de punctul de vedere artistic.

Este cu neputință ca România să nu participe și ea, pe cât îi va sta în

putere, la decorarea aceluia lăcaș al geniului omenesc, unde toate națiunile vor aduce, pe lângă avuțiile lor materiale, toate produsele imaginațiunii și gustului lor, și aici nu trebuie să ne speriem de sărăcia sau de goliciunea noastră; România își are și dânsa tezaurile sale artistice; poporul nostru poartă încă unul din costumele cele mai grațioase; arta picturii a început să înflorească la noi. În fine, noi posedăm în țara noastră, un monument de arhitectură, demn de a fi admirat de lumea întreagă și, în fine, încredințată că o bună și exactă reproducere clasică a bisericii episcopale de la Curtea de Argeș, ar face oareșcare senzațiune în lumea artistică, mai ales în secolul nostru, când obosită de stilul clasic și gotic, arhitectura cată cu ardoare în monumentele bizantine, motive de decorațiune de care biserica lui Neagoe Vodă și cea a Tri-Sfetitelor din Iași, sunt atât de bogate. Voi adăuga că, în timpul șederii mele la Paris, am avut onoarea a comunica Academiei de Inscriptiuni și Belle-Litere, un memoriu asupra antichităților de aur găsite la Pietroasa, la care am lucrat de mai mult timp. Această împărțire a inspirat un interes destul de viu din partea aceluia corp științific asupra prețioaselor odoare ale muzeului nostru și mi s-a cerut cu multă insistență a mijloci pe lângă guvernul nostru, ca acele obiecte, precum vor fi multe alte antichități de prin alte țări, să fie și ele expuse cu ocazia întrunirii universale de la 1867. Mă simt încă dator a rememora că acum, pentru întâia oară, România a obținut un loc cuviincios într-o expoziție universală, că acest loc s-a acordat guvernului nostru sub condițiunea expresă de a profita de dânsul și că dacă la trecutele expozițiuni, țara noastră a avut motive a unui legitim

amor propriu, spre a se abține de a participa la expozițiune, astăzi asemenea motive au dispărut și ar fi cu adevărat umilitor lucru ca românii să nu profite de întâia ocaziune ce le-au dat Europa, de a se arăta cu caracterul lor propriu, printre națiunile ce locuiesc

pământul și printre staturile ce-l stăpânesc.” (B.A.R., Arhiva Al. I. Cuza/1865).

Într-adevăr, România trebuia să confirme încrederea acordată și să se prezinte ca toate celelalte țări participante, cu un pavilion inspirat din arhitectura specific națională. Biserica episcopală de la Curtea de Argeș a fost reprezentată în nu mai puțin de trei moduri: prin pavilionul național, inspirat direct din biserică, printr-o machetă uriașă a bisericii realizată de sculptorul Karl Storck și expusă în centrul expoziției românești și prin studiile traduse în limba franceză aparținând lui Ludwig Reissenberger, Dimitrie Berindei și Al. Odobescu, acordându-se un loc principal istoriei, arhitecturii și legendelor din jurul fostei mănăstiri Curtea de Argeș. Așa cum studiul lui Reissenberger a fost în bună măsură critic, nici reacțiile stărnite de pavilionul României nu au fost în întregime pe placul organizatorilor. Majoritatea vizitatorilor au lăudat expoziția românească și s-au declarat încântați de noua țară apărută pe harta Europei. Unii dintre ei au fost însă nedumeriți și încurcați de multitudinea de simboluri arhitecturale prezentate, întrebându-se cum de este o biserică ortodoxă reprezentativă într-o națiune de origine latină? întreba revista „L'Exposition illustrée”; „Ce este până la urmă România, este o cultură de tip grec, rus, francez, german sau altceva?”, se spunea într-un alt articol. Arhitectura bisericii a fost și ea obiectul acestor nedumeriri: „Arhitectura românească este una de tranziție între arta bizantină și cea orientală. Ce lipsește acestor trei turnuri este un ac magnetic ca la Mecca. Este ceva ca de Kremlin în

(continuare în pag. 4)

această arhitectură, jumătate de import, jumătate impusă” - scria Victor Cossé. Comentariile sunt de înțeles, căci teritoriul României a fost considerat aproape până în epoca modernă ca parte a Imperiului Otoman și, deci, aparținând lumii orientale, cu toate stereotipurile pozitive (lux, artă bogat decorativă, exotism) și negative (corupție, despotism, cruzime, înapoiere). Acum însă, când România s-a prezentat pentru prima oară întregii lumi ca o țară latină, cu o cultură bizantină, cu toată bunăvoința francezilor, confuzia sau chiar neîncrederea era previzibilă să apară. Tocmai de aceea monumentele istorice, și în special Curtea de Argeș, aveau rolul de a schimba aceste impresii și de a demonstra valoarea culturii române.

În pavilionul României au fost expuse obiecte cu caracter arheologic, precum: argintărie veche adunată de prin mănăstirile din România, miniaturile după monumente vechi și acuarelele lui Henric Trenk, manuscrise, broderii, colecțiile de antichități ale lui Dimitrie Papazoglu și Cezar Bolliac, Cloșca cu pui din Tezaurul de la Pietroasele și cele mai deosebite obiecte bisericești provenind de la mănăstirile: Bistrița, Horezu, Căldărușani, Cozia, Govora, Cotroceni și Curtea de Argeș. De menționat că după închiderea expoziției Comisia Imperială de Organizare a acesteia a oferit pentru fiecare piesă expusă câte o medalie nominativă „en souvenir du concours apporter a l'exposition de l'histoire du Travail”.

Operele din domeniul picturii nu făceau parte din pavilioanele ce aparțineau țărilor participante, ci erau expuse într-un pavilion dedicat artelor. La acest capitol au participat: Nicolae Grigorescu - cu șapte picturi - Spălătorese la râu, Corturi de țigani, Paznicul de la Chailly, Corturi de țigani la apusul soarelui, Cap de copil, Cap de tânără fată, Fructe; Carol Popp de Szathmári cu câteva acuarele; Gheorghe Tătărescu cu Deșteptarea României; Mișu Popp cu portretul lui Radu Anghel haiducul; alți artiști plastici necunoscuți, așa cum era tânărul Petru Verussi.

Să urmărim însă comentariile făcute de unii din raportorii francezi ai expoziției - Charles Boissy, Victor Cosse - referitor la ceea ce a expus

România la Expoziția Universală de la Paris din 1867:

„Comisia română a dedicat o întreagă sală operelor de artă care se referă la cult și admirăm un foarte frumos giulgiu religios îmbogățit

cu broderie de aur de către elevele Școlii Centrale din București, sub conducerea profesoarei lor, doamna Bruzinska; [...]

O industrie în care România se distinge de acum este topirea și prelucrarea metalelor. În timp ce domnul Cristescu a obținut o mențiune onorabilă pentru lucrările foarte frumoase din cupru roșu, domnul Carapati a primit aceeași recompensă pentru argintăria sa religioasă; [...]

Artele ocupă un loc puțin restrâns în cadrul Expoziției României și trebuie multă bunăvoință pentru a identifica, într-o sală ocupată aproape exclusiv de pictori ai statului român, cele câteva tablouri trimise de Principatele Dunărene. Încheind această notiță asupra Principatelor Dunărene, nu pot decât să confirm cele ce spuneam la început: România revine la viața politică și socială. [...] România este mândră de agricultura sa. Pământul ei este probabil cel mai fertil pentru cereale din întreaga lume - este mama care hrănește.

Sacii săi de cereale par fântâni publice. Și, de fapt, porumbul, grâul și inul curg neîncetat în bazine [...]

România are deja avantajele prețioase ale unui sol fertil și abundă în bogății de tot felul. Guvernul a luat inițiativa unor mari lucrări industriale și agricole; încurajată de protecția statului, prin beneficiile care le va avea din lucrările sale, industria particulară se va dezvolta, așa cum s-a întâmplat în Elveția, Belgia, etc. Într-un timp nu prea îndelungat (...) România poate deveni în sfârșit un mare centru de producție”.

Expoziția s-a bucurat de un mare succes, fiind vizitată de peste zece milioane de persoane, iar numărul expozanților a fost de 50.226. Printre oaspeții de seamă care au vizitat expoziția s-au numărat: Regina Portugaliei, Maria Pia de Savoia, prințul Oscar al Suediei, regele Leopold al II-lea al Belgiei și regina Marie-Henriette, țarul Alexandru al II-lea, sultanul Abdulaziz, prințul Țării Galilor, regele Ludovic al II-lea al Bavariei, emirul Abd-el-Kader, prințul japonez Tokugawa Akitake, fratele ultimului shogun Yoshinobu Tokugawa, William of Prussia, Otto von Bismarck sau Von Moltke.

În discursul ținut la încheierea Expoziției Universale de la Paris din 1867, Napoeon al III-lea sublinia:

„Din toate punctele pământului, reprezentanții științei, artelor și industriei s-au grăbit la această întâlnire și putem spune că popoare și regi au venit să onoreze eforturile muncii, iar prin prezența lor îi încununează cu o idee de conciliere și pace”.

Chiar dacă România nu a obținut premii semnificative la această expoziție, a fost important că la această expoziție a participat pentru prima dată ca stat între celelalte state europene.

Gabriela Dumitrescu

Participarea României la Expoziția Universală

Bisson J. și Pierre Petit - Macheta bisericii episcopale de la Curtea de Argeș, executată de Karl Storck, expusă în pavilionul României.

Una dintre cele mai frecvent citite „cărți populare” - ALEXĂNDRIA

Alexandria, numită în unele manuscrise de la sfârșitul veacului al XVIII-lea *Viața și povestea și lucrurile marelui împărat Alexandru Machedon din cetatea lui Filip craiu*, a fost una dintre cele mai cunoscute și mai frecvent citite „cărți populare” din literatura română veche. Importantă atât pentru conținutul său, fiind o reproducere cu interesante modificări a vechii traduceri românești a romanului consacrat vieții lui Alexandru cel Mare, sau pentru forma sa lingvistică, dovadă a respectării normelor locale ale limbii noastre de cultură, încă în uz în jurul anului 1800, în manuscrisele laice moldovenești, dar mai ales pentru deja celebrele și admirabilele sale

ilustrații, *Alexandria* datorată lui Năstase Negrule, păstrată în fondurile Bibliotecii Academiei din București, amplifică plăcerea lecturii și arată o apropiere tot mai mare a cărții manuscrise de cartea tipărită. În forma în care romanul bizantin s-a întors din Occident în Balcani, personalitatea marelui cuceritor a fost transformată după concepția cavalerismului medieval. Alexandru a devenit un împărat creștin cu trăsături cavalești, mărinimie, lealitate, ca și eroii din romanele courtois. Introdusă în literatura noastră în secolul al XVI-lea, povestea s-a răspândit repede în toate straturile societății și, până în pragul secolului al XIX-lea, a format lectura de copilărie a marilor scriitori care au pus temeliiile

literaturii moderne: Ion Heliade Rădulescu, Grigore Alexandrescu, Mihail Kogălniceanu. Fiind unul dintre complexele narrative cu cea mai largă răspândire, *Alexandria* este alcătuită din relatările despre viața lui Alexandru Macedon, întâmplările ce i se atribuie și semnificația lor diferențiindu-se după timpul și poporul care și le-a asumat. Contribuția fiecărei culturi constă tocmai în accentuarea cu mijloace artistice proprii a unor însușiri ale împăratului macedonean. De la o perioadă la alta, de la un cititor la altul, romanul îndeplinește funcții diferite. El poate fi pilda nestatorniciei „ceștii lumi deșarte mângânoase”, dar poate fi și un îndemn la rezistența antiotomană

(persii lui Dariu, desemnați drept turci, sunt învinși de un popor balcanic). Prin victoria asupra lui Dariu, numit când împărat al persilor, când împărat al turcilor, Alexandru cel Mare devenea în ochii cititorilor români prototipul domnitorului care luptă pentru libertate. Apreciat nu doar în spațiul românesc, deopotrivă pentru caracterul exemplar al eroului, construit potrivit concepției cavalerismului medieval, dar și pentru întâmplările fabuloase prin care a trecut acesta, textul a pătruns în spațiul nostru cultural, prin mediere sud-slavă, încă din primul secol de cultură scrisă în limba română. El va fi circulat în paralel cu *Floarea darurilor*, cele două „cărți populare” fiind multă vreme cele mai importante scrieri laice receptate într-un timp în care literatura religioasă, susținută oficial, era în mod programatic dominantă.

Claudia Nichita

Diaconul Coresi în slujba limbii române

A doua jumătate a secolului al XVI-lea este marcată de bogata activitate tipografică și editorială a diaconului Coresi, creator de limbă română și de școală tipografică. Ucenic al lui Oprea logofătul, care lucrase cu Liubavici, Coresi a tipărit la Târgoviște și Brașov 36 de cărți (9 în română, 3 slavo-române, 24 în slavonă), multe dintre ele prime

editări atât în slavonă, cât și în limba română. Printre puținele sale tipărituri târgoviștene, se numără un Triod-Penticostar slavonesc, imprimat în 1558, lucrare care îi dovedește talentul de gravor, fiind prima operă tipografică de la noi cu gravuri în plină pagină, alcătuită din cicluri. Cele 11 xilografuri, prezentând viața și patimile lui Iisus, amintesc

de ciclurile cristice (Die grosse Passion) din tipăriturile germane și olandeze ale epocii. Unul din cele patru exemplare ale Bibliotecii a fost donat în 1911 de Nicolae Iorga.

Coresi a tipărit la Brașov, între anii 1557-1582, în limba română și cu ajutorul protestanților ardeleni, sași și unguri, principalele cărți religioase: *Întrebarea creștinească (Catehismul)*, din 1559, prima sa tipăritură în limba română, *Evangheliarul*, în 1561, apărut cu cheltuiala lui Johannes Benkner, judele Brașovului, *Apostolul*, în 1563, de asemenea, în versiune românească.

În toți acești ani, Coresi a tipărit pe lângă lucrările în limba română numeroase cărți în slavonă, pentru bisericile românești din Transilvania, deși ele au fost cumpărate și cunoscute în toate provinciile românești. S-au găsit exemplare în Moldova, Oltenia, Țara Românească, cele mai numeroase în Transilvania. Prin aceasta, limba română s-a consacrat ca limbă națională de carte, alături de slavonă. Principiul după care s-a călăuzit Coresi este expus în epilogul *Psaltirii slavo-române* din 1577: „... întru beserecă mai vârtos

cinci cuvinte cu înțelesul meu să grăesc, ca și alaiți să învăț, decât un întunecarec de cuvinte neînțelese, într-alte limbi”. Se poate spune, cu drept cuvânt, că circulația cărților coresiene a ajutat la unificarea limbii literare și a aspirațiilor naționale ale românilor.

Carmen Albu

Ex-librisuri

Marca de posesiune a unui volum, fie că este exprimată sub forma unui autograf sau a unui ex-libris, reprezintă cea mai veche formă de exprimare a dragostei față de carte. Se spune că un ex-libris reflectă personalitatea celui care îl deține: vanitos, econom, îngrijit, bătrân, tânăr, vesel sau trist. Din acest punct de vedere, ex-librisurile valorează mai mult decât am putea crede la prima vedere. Clasate metodic, pe epoci, ele oferă cele mai exacte informații despre fizionomia perioadei căreia i-au aparținut și chiar dacă păstrează elemente asemănătoare, se diferențiază între ele, urmărind caracteristicile fiecărui individ. Pentru colecționari, pentru istorici sau bibliografi, ex-librisul ca marcă de proprietate deschide perspective promițătoare; ex-librisul face posibilă reconstituirea bibliotecilor, a preocupărilor intelectuale și a culturii celor care le-au creat sau utilizat. Cuvântul ex-libris, format din

prepoziția latină *ex*, care indică originea și din *liber*, la ablativ plural, are semnificația apartenenței la o persoană fizică sau morală. Formula este urmată de numele posesorului și uneori de alte precizări importante (rang, indicații geografice, dată). Într-o primă formă, ex-librisul era manuscris: o formulă scrisă de mână de proprietarul cărții, figurând pe una din paginile de gardă. Acest tip de ex-libris îl întâlnim pe cărțile care au aparținut lui Constantin Cantacuzino stolnicul, domnitorului Nicolae Mavrocordat, ale lui Constantin Brâncoveanu sau ale lui Dimitrie Cantemir. Fără îndoială, în epocile mai vechi, ex-librisul nu constituia o garanție suficientă pentru siguranța cărților și evitarea înstrăinării lor și adesea erau adăugate formule virulente împotriva persoanelor mai puțin oneste care întrebunțau volumele, aceste formulări păstrându-se în multe manuscrise și tipărituri. Același cuvânt ex-libris

desemnează și imaginile de mici dimensiuni realizate cu ajutorul tehnicilor tradiționale ale gravurii. Ele conțin de regulă la început cuvântul ex-libris, urmat de numele proprietarului în întregul său. Această condiție trebuie imperativ respectată în cazul ex-librisurilor moderne, pe care de altfel, specialiștii le consideră pseudo ex-librisuri. Patronimicul unui posesor poate fi înlocuit, în cazul ex-librisurilor denumite anonime, de o deviză, în general în limba latină. În plus, identitatea titularului este adesea mascată de o monogramă sau de un blazon. În unele cazuri, toate aceste elemente (nume,

deviză, blazon) sunt combinate, așa cum este ex-librisul lui John W. de Kay pe un exemplar din *Cartea orelor*. Ex-librisurile pot fi realizate cu cerneală, tuș sau în creion, pot fi personale sau ale unor instituții, pot avea ornamente executate manual sau prin diverse tehnici ale gravurii. Referindu-ne la reprezentările ex-librisurilor, repertoriul heraldic se arată suveran și se regăsește și pe legăturile cu armoarii. Fantezia, atunci când există, trebuie căutată mai ales în elementele care acompaniază blazonul: lambrechini, coroane, motive florale și alte accesorii. Completând tipologia mărcilor de proprietate fără însă să constituie ex-librisuri manuscrise sau gravate, amintim însemnările *ex-dono*. Prin acest termen sunt desemnate indicațiile manuscrise, gravate sau imprimate, care atestă donația cuiva, însoțită de condiții sau nu,

medicul lui Constantin Brâncoveanu; *Lexicon graeco-latinum cum indicibus ...*, din 1665 are ex-librisul manuscris (din 1696) al lui Dimitrie Cantemir, lângă a cărui semnătură se află și sigiliul inelar cu capul de bour; o ediție a *Noului Testament*, tipăritură elzeviriană cu o frumoasă legătură în catifea verde, cu ferecături la colțuri și închizătoare de argint, are ex-librisul manuscris al domnitorului Șerban Cantacuzino în limba greacă; volumul lui Plutarch, *Vitae ... de gli huomini illustri greci et romani ...*, imprimat de Giolito di Ferrari la Veneția în 1572, are ex-librisul lui Ioannes Scarlatti (ginerele voievodului Nicolae Mavrocordat) și însemnarea de posesor, în limba italiană, a lui Rodolpho (Radu) Cantacuzino. Însemnarea de posesor a lui Nicolae Bălcescu o regăsim pe un exemplar din cartea lui Ciro

REMARQUES

SVR LA
LANGVE FRANCOISE.
VTILES A CEUX QUI VEULENT
BIEN PARLER ET BIEN ESCRIRE.
Nouvelle Edition, revue & corrigée.

A PARIS,
Chez THOMAS JOLLY, au Palais, dans la
petite Salle des Merciers, à la Palme,
& aux Armes d'Hollande.
M. DC. LXIV.
AVEC PRIVILEGE DU ROY.

către o persoană sau o instituție. Informațiile pe care le oferă acest tip de marcă de proprietate, și aici exemplele din colecțiile Bibliotecii Academiei pot fi nenumărate, sunt deosebit de prețioase pentru circulația și transmiterea cărților. Printre mărcile de proprietate, altele decât *ex-librisurile* sau *ex-dono*, le amintim pe cele numite de specialiști „supralibros”, mai exact motivele particulare imprimate la cald sau la rece pe legăturile cărților indicând posesorul. În general heraldice, dar nu întotdeauna, ele au rolul unui ex-libris, ornamentând în același timp legături remarcabile. Câteva exemple permit să se observe care sunt serviciile pe care ex-librisurile și celelalte mărci de proprietate le oferă pentru cercetarea istoriei tiparului și a circulației cărților: spre exemplu, o carte de matematică a lui Pierre Gantruche din 1683, poartă ex-librisul lui A. Caliarhi, despre care se știe că era fiul lui Pantaleon Caliarhi, cu origini în insula Hios,

Spontoni, tipărită la Veneția de Giacomo Sarzina în 1683, iar cartea lui I. Heliade-Rădulescu, *Curs întregu de poesie generală*, are ex-librisul lui George Coșbuc. Nu pot fi uitate nici edițiile, cele mai multe bibliofile, ce poartă dedicația reginei Maria a României către fiica sa Elisabeta. Un exemplu care interesează atât istoria cărții cât și istoria limbii franceze este acela al cărții lui

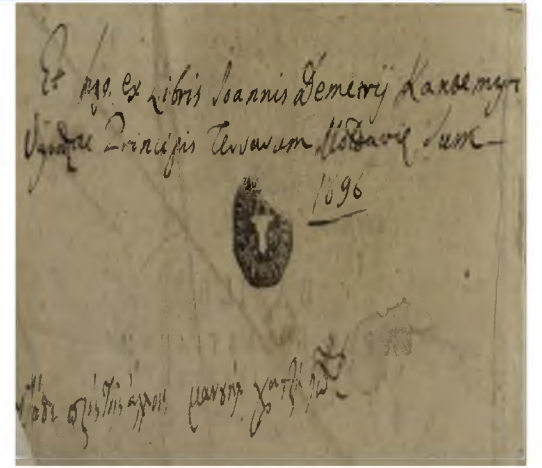

din colecția B.A.R.

Claude Favre de Vaugelas, *Remarques sur la langue française...* tipărită la Paris în 1664. Cartea a fost publicată în acel an în două ediții: una care a apărut la editorul Louis Billaine și cealaltă, publicată de Thomas Jolly, din care un exemplar se păstrează în colecția Bibliotecii. Autorul prezintă

de Rivarol, autorul celebrului discurs din 1784 *De l'universalité de la langue française* care i-a adus premiul Academiei din Berlin, iar adnotările marginale, pe tot parcursul cărții, atestă interesul deosebit față de propunerile și regulile stabilite de Vaugelas. Prin simplul fapt că posesorul unei cărți

fost create de nume importante ale domeniului. Unele sunt mici dar deosebit de frumoase creații de artă decorativă sau au aparținut unor persoane celebre. Oameni politici, scriitori, personalități culturale, actori au ținut să-și personalizeze cărțile din bibliotecă prin aplicarea acestor

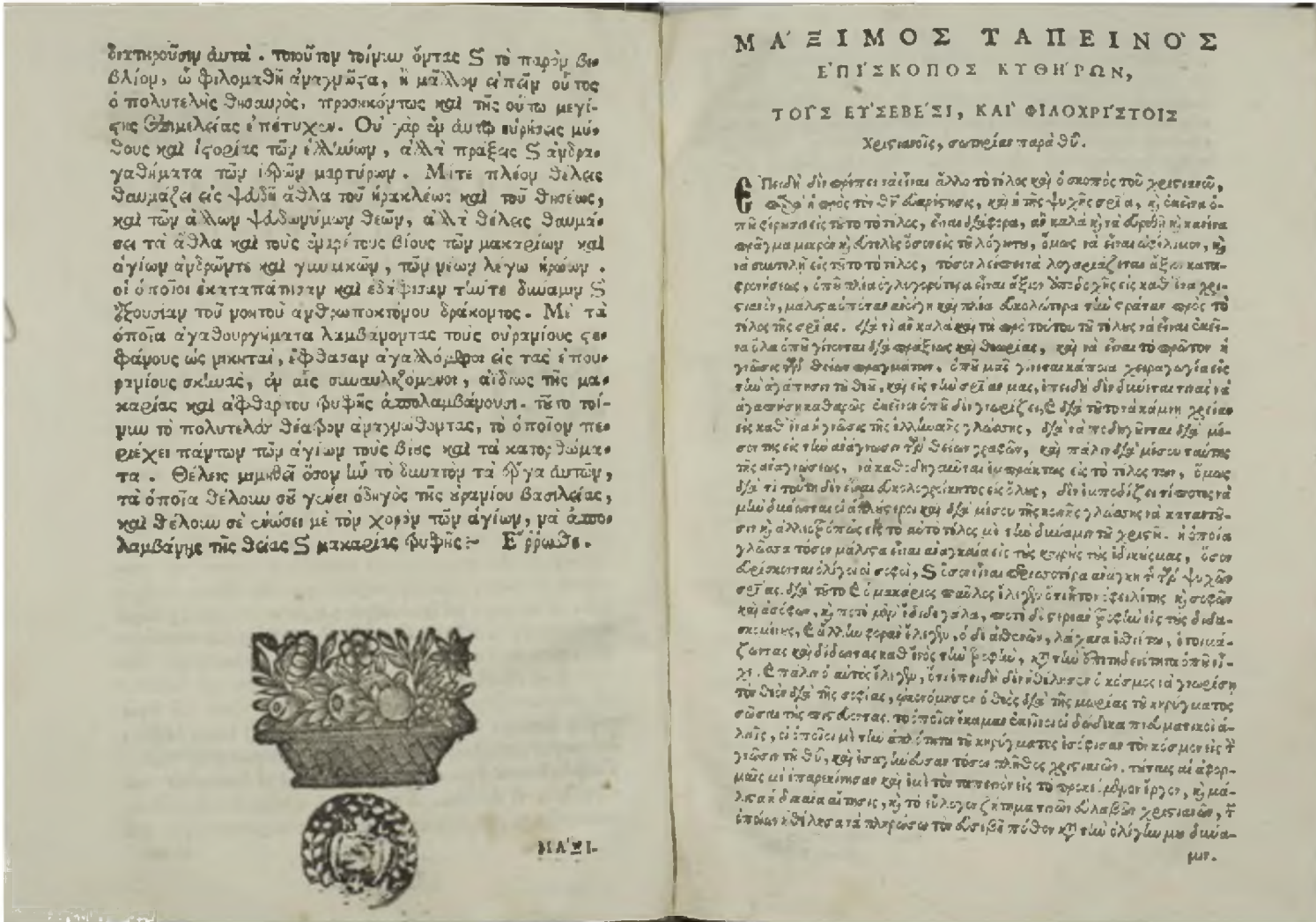
Ex-libris Dimitrie Cantemir

fiind donate Bibliotecii Academiei Române și altor biblioteci), a fost deținătorul unui exemplar din celebra lucrare a lui A. Bosse, *Traité des manières de dessiner les Ordres de l'Architecture antique en toutes leurs parties*, apărută la Paris în 1664.

Cartea are de fapt trei ex-librisuri: unul manuscris, «Jomberr» care menționează prețul cu care a fost cumpărată cartea (24 livre), un ex-libris etichetă al lui I. I. C. Brătianu și un ex-libris ștampilă al arhitectului A. C. Zimniceanu din București.

Așadar ex-librisul ca marcă personală restabilește drumul cărții, introducându-ne în psihologia bibliofilului și în lumea bibliotecilor, îmbogățind în același timp cartea prin informații despre identitatea deținătorului și despre utilizarea ei de-a lungul timpului. Cu toate acestea, ex-librisul rămâne un domeniu în cea mai mare parte necunoscut, în ciuda eforturilor făcute de cercetători pentru a-l aduce la cunoștința publicului cultivat, prin expoziții și cataloage. Dacă privim aceste mici etichete este ușor de înțeles de ce ele au devenit o adevărată formă de artă și au reușit să suscite interesul colecționarilor, care și-au înființat și primele asociații spre sfârșitul secolului XIX. În locul elementelor de heraldică au început să apară imagini din cele mai diverse, precum îngeri, dragoni, păsări și tot felul de animale, copii, peisaje, scene din viața de zi cu zi și multe altele.

Luminița Kövari

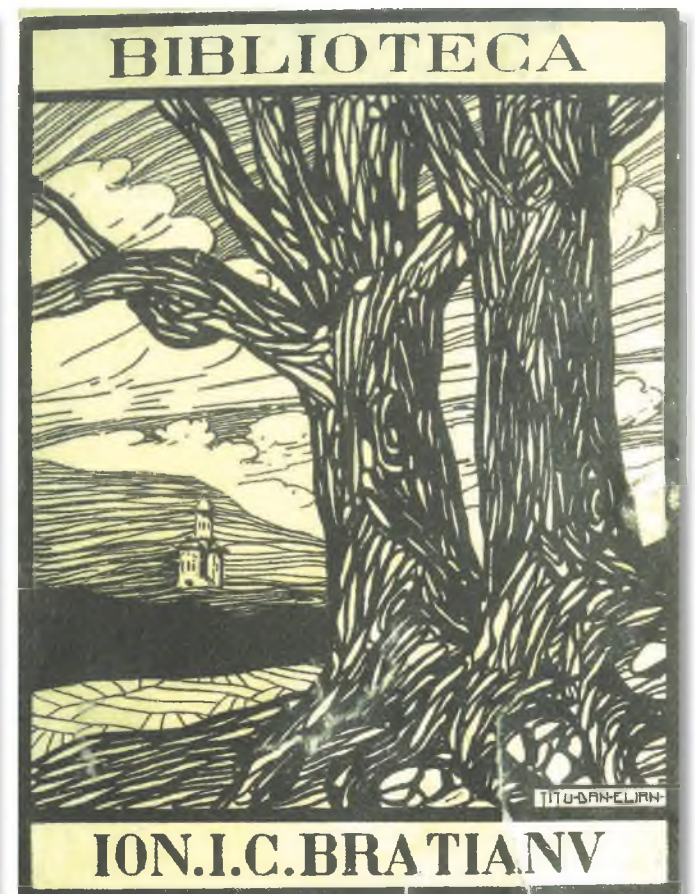

Ex-libris Constantin Brâncoveanu

aici principiile care stau la baza gramaticii franceze și regulile care stau la baza formării limbii. Vaugelas, care a văzut născându-se Academia Franceză, al cărei colaborator a fost, rezumă doctrinele unei epoci care, mai mult decât oricare alta, a influențat destinele limbii franceze. Exemplarul a aparținut lui Antoine

de o asemenea valoare este cunoscut cu precizie, aceasta devine cu atât mai prețioasă, aducând în același timp informații asupra felului cum era primită în epocă lucrarea lui Vaugelas. De multe ori aceste ex-librisuri au ajuns să fie considerate mai valoroase decât cartea în care au fost găsite, căci multe dintre ele au

ornamente, fie inspirate de imaginea sau personalitatea lor, de pasiuni sau activități, de simboluri importante pentru ei. Mai aproape de zilele noastre, Ion I. C. Brătianu, despre a cărui bibliotecă Constantin Argetoianu spunea că este cea mai însemnată bibliotecă particulară din România și care din păcate a fost risipită și distrusă (doar o mică parte din cărți

Gânditor cu o vastă arie de cuprindere intelectuală, unul dintre puținii creatori de sistem filosofic din România, membru al Academiei Române (1923) și Președinte al înaltului for științific între 1938 și 1941, C. Rădulescu-Motru a fost îndepărtat din Academie în 1948 și reconfirmat la 2 februarie 1990. Însemnările sale memorialistice, redactate începând cu anul 1943, când savantul împlinise 75 de ani și continuând până în 1952, constituie o impresionantă frescă a societății românești, o istorie vie a evenimentelor pe care le-a trăit. Iată ce scria în anul în care a fost exclus din Academia Română:

„3 iulie 1948. Butoești

De abia acum încep a se întrezări consecințele celui de al Doilea Război Mondial, dintre anii 1938/1945. Imperiul german a fost învins pe calea armelor, dar națiunea germană rămâne arbitru care decide forma organizării politico-sociale a omenirii pe viitor. Căci așa cum era de prevăzut, Aliații, învingători ai Germaniei, după victorie s-au dezbinat. Rușii de-o parte, anglo-americanii de cealaltă parte. Rușii, călăuziți de ideologia lui Marx-Lenin, căutând să-și impună organizația lor comunistă, un fel de totalitarism brutal, asemănat aceluia a lui Adolf Hitler, iar anglo-americanii persistând în organizația democrației burgheze, în care ei și-au găsit condiții optime de progres. Care dintre aceste două tabere câștigă pe germani de partea sa, acela își va impune organizația politico-socială în Europa, în lumea întreagă. Lupta este în curs. Tactica

rușilor pare a fi de a pune stăpânire pe Berlin și prin stăpânirea Berlinului de a impune un guvern comunist peste întreaga Germanie. Ca urmare a acestei tactici, rușii caută prin toate mijloacele să gonească pe americani, englezi și francezi din Berlin.

De trei zile frecăturile între ruși și ceilalți foști Aliați se intensifică. Nici una dintre părți nu dă semne că vrea să cedeze. Dacă frecăturile vor continua cu același tempo ca până acum atunci nu este exclus să avem începutul celui de al III-lea Război Mondial, chiar în cursul acestei veri.[...].

6 iulie 1948. Butoești

Dna Marieta Dăbuleanu, vara mea și proprietară învecinată, vine de dimineață să-mi comunice știrea pe care i-a adus-o Ioniță Spătaru, omul de încredere al Partidului Comunist din localitate. Știrea este de necrezut, totuși dna Dăbuleanu mi-o comunică foarte emoționată. Iată în ce consistă. În urma căderii diferitelor parașute prin împrejurimi, prefectul județului dimpreună cu comandantul de jandarmi și preotul au sosit aseară în gara Butoești și au plecat imediat spre locul în care s-a spus că a aterizat un ultim parașutist. N-au descoperit pe nimeni. La plecarea sa din Butoești, prefectul a invitat a doua zi, la Turnu Severin, pe Ioniță Spătaru ca să vină însoțit de 20 de săteni și i-a spus apoi în cel mai poruncitor ton: Fii cu grijă. La cea mai mică mișcare din partea populației ai ordin să împuși pe toți proprietarii și intelectualii din comună. Proprietari în comună, în afară de mine și soția mea, sunt: Petre Sârbulescu și alte două doamne, între care dna Dăbuleanu, iar intelectuali sunt învățătorii de școală din localitate și preotul. Pentru ce motive prefectul a fost atât de alarmat ca să dea un

asemenea ordin nu pot să-mi dau seama. Este teama guvernului comunist din România de întinderea dincoace de Dunăre a revoltei lui Tito? Să fie adevărat că pădurile Mehedințului și a Gorjului sunt înțesate de numeroși persecutați și amenințați cu închisoarea? N-am nici un mijloc de a controla zvonurile. În tot cazul, dimpreună cu soția mea și toți proprietarii trăim cu frica de a fi asasinați de pe o zi pe alta.

C. Rădulescu-Motru despre

7 iulie 1948. Butoești

Cu toate că știrea pe care mi-a adus-o dna Dăbuleanu părea de necrezut, totuși ea mi se confirmă astăzi din mai multe părți. Persoane care au luat parte la întrunirile partizanilor comuniști din Turnu Severin îmi spun că în adevăr guvernul din București a hotărât ca de îndată ce se va produce în țară un front contra comuniștilor să fie suprimați prin orice mijloace proprietarii și intelectualii pentru a teroriza astfel mulțimea. Rușii trimit de trei zile tancuri și armata spre Dunăre, după alte zvonuri. Partizanii comuniștilor din toate satele din împrejurime sunt agitați peste măsură. Peste tot se vorbește de măcelurile care au să se producă, fiindcă nu se poate revoluție fără vărsare de sânge. Între săteni se simte o totală

convingerile dintr-o singură carte (Timeo hominem unius libri). El a avut în vedere pe adversarii săi singuratici, care nu puteau fi convinși prin raționamente, deoarece tot bagajul de conștiință era stors dintr-o singură carte. Ce ar fi zis el oare astăzi când ar fi constatat că nu adversarii singuratici, ci sute de mii de oameni din toate categoriile, politicieni, literați, profesioniști, repetă, fără deosebire unul de altul, aceea ce ei cu toții au citit în cărțile lui Marx și Lenin? Europa este astăzi acoperită de un climat de fanatism cu mult mai acut de cum era acela din Evul Mediu, în care a trăit Thomas de Aquino. Nu se pot înțelege diplomații între ei, nici economiștii, nici filosofii, nici oamenii de practică, pur și simplu, fiindcă o parte din ei își pierd judecata din momentul ce sunt scoși din lozincile

dezorientare. Tragerea de inimă spre muncă și economie a dispărut la cei mai mulți din cauza nesiguranței. Soția mea alarmată de atâtea zvonuri se gândește în fiecare zi cum să-și ascundă din lucrurile casei și din rufărie. Prietenii ne sfătuiesc să fugim spre munte. Unii proprietari sau chiaburi, cum le zice, vând de pe acum vitele pentru ca să nu fie rechiziționate sau luate pentru viitoarele Kolhozuri. În sfârșit, peste tot manifestări simptomatice de nebulie, cum se și potrivește într-o Republică prezidată de un doctor de boale nervoase (dr. C. I. Parhon). Eu nu cred că se poate constitui în România un front contra Rusiei și a comunismului. Timpul pentru un asemenea front a trecut. Dacă nu s-a făcut el în momentul când a fost procesul Partidului Țărănesc, acum nu se mai poate face. Neamul românesc copleșit de teroarea Moscovei a pierdut simțul demnității. Viața lui a fost un simplu meteor de mărime secundară pe cerul Europei politice. [...]

10 iulie 1948. Butoești

Filosoful Thomas de Aquino a scris că se teme de omul care-și trage

propagate de Marx și Lenin. Ministrul G. Gheorghiu-Dej din România este în această privință prototipul omului cu convingeri adunate dintr-o singură carte. Pot fi oricât de nenorocite consecințele la care duc lozincile lui Marx și Lenin, el dl Dej știe însă numai una și bună: anume că nu trebuie să se iasă din drumul de marxism-leninism!! Și ce înseamnă drumul fixat de Marx și Lenin? Drumul spre prosperitatea popoarelor? Nu. Ci drumul spre reușita revoluției. Marx și Lenin urmăresc reușita revoluției prin care să răstoarne organizația burgheză iar nu prosperitatea popoarelor, căci aceasta, după ei, ar veni de la sine (!?) odată ce burghezia va fi răsturnată. Marx și Lenin vor revoluția triumfătoare cu orice preț. Pentru ei elementele cele mai alese ale societății sunt oamenii care au interes și au firea de revoluționari, indiferent dacă acești oameni au sau nu calitate sufletești. Ei pot fi degenerați, imorali, oameni de nimic, dar din momentul ce au interes să fie de partea revoluției, ei trebuie considerați ca fiind destinați să conducă societatea! Cine sunt acești oameni? Sunt proletarii. Acei care n-au avere, cari trăiesc de azi pe mâine, fără prevedere și fără

instaurarea comunismului în România

demnitate personală. Acești proletari constituiesc chintesenta a tot ce este bun și nobil în omenire! Ei trebuie să constituie dictatura care să conducă viața politică a fiecărui popor. Toți ceilalți oameni, prin faptul că și-au agonisit o avere care le asigură independența personală și demnitatea, sunt elementele pe care Marx și Lenin le urăște [sic] de moarte. Toți, câți nu ajută la revoluție sunt dușmanii cari trebuie exterminați. Societatea omenească este fericită numai dacă este compusă din proletari, fiindcă numai aceștia sunt prin interes și firea lor sprijinitorii

în evoluția sa. Cu atât mai mult generațiile omenirii nu ar continua să trăiască în aceleași obiceiuri, mijloace de comunicație și instituții, dacă ele n-ar fi susținute printr-o corelație strânsă cu mediul extern material. Problema identității de simțire a Eului individual, precum și aceea a stabilității instituțiilor sociale sunt strâns corelate cu problema cauzalității în succesiunea fenomenelor cosmice. Într-o lume, în care viața sufletească a omenirii nu s-ar afla într-o strânsă corelație cu evoluția naturii cosmice, faptul eredității ar fi cu neputință și, fără ereditate n-ar fi cu puțință raporturi

de sociabilitate între membrii omenirii; n-ar fi cu puțință nici măcar omul individual, ca ființă rațională. Cum însă faptul eredității există, conchidem dar că există între personalitatea omenească și evoluția cosmică o corelație strictă. Ceea ce am afirmat în fond în filosofia Personalismului energetic, numai că în scrierile trecute n-am insistat așa cum trebuie asupra faptului eredității. Faptul eredității putea fi folosit, apoi pentru a ajunge la definiția persoanei individuale în deosebire de persoana colectivă, definiție pe care din nefericire n-am ajuns să o dăm în mod precis în scrierile anterioare.

Destul de important a

devenit rolul pe care îl are faptul eredității pentru deosebirea celor două personalități, încă de mai mulți ani, în urma cercetărilor psihiatruului vienez, Sigmund Freud, dar mai important a devenit astăzi prin cercetările asupra psihologiei popoarelor. Prin aceste din urmă cercetări se invederează că membrii unui popor se aseamănă între ei prin dispozițiile ereditare, emotive și motorice și se deosebesc prin dispozițiile intelectuale spre invenții și reflecții originale. Rolul de inventator în sânul unui popor îl are Eul individual, pe când mediul social are rolul conservativ de păstrător al tradițiilor. Este cu totul exagerată afirmația de acum treizeci de ani, a lui Jean Izoulet că inteligența este fiica cetății, afirmație împărtășită astăzi de teoreticienii comuniști ruși. Inteligența este fiica experienței Eului individual; acesta este izvorul originalității inventive. mediul social nefiind decât vehiculul care accelerează răspândirea originalității inventive datorită Eului individual. Ceva mai mult. Cu cât mediul social are o înrâurire mai puternică asupra Eului individual, cu

atât producția inteligenței inventive este mai scăzută și, dimpotrivă, cu cât Eul individual se bucură de mai multă libertate în mediul social, cu atât producția inteligenței inventive este mai sporită. Compară cineva aceea ce se produce ca producție științifică și artistică în Rusia de astăzi și aceea ce se produce în Anglita sau Statele Unite ale Americii de Nord, bunăoară, și va constata cu ușurință că în Rusia, tot ce se tipărește și se realizează pe terenul științei și al artei este turnat aproape pe același calapod, pe când în Anglita și în Statele Unite în fiecare săptămână se tipărește și se realizează opere noi și originale. Personalitatea colectivă este lipsită de conducerea de sine, fiindcă ea n-are conștiința identității de sine așa precum o are personalitatea individuală; ea se lasă a fi totdeauna condusă de dorințe și apetituri sugestive, prin înrudirea pe care acestea o au cu substratul ei ereditar. [...]

25 iulie 1948. Butoești

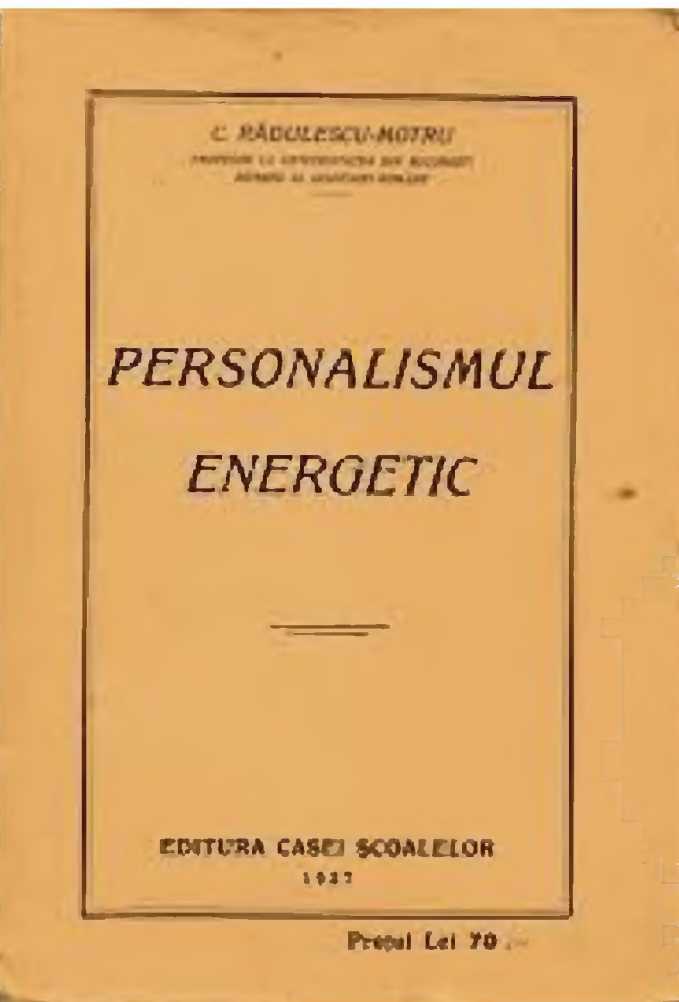
Caracteristica regimului nostru comunist este că în el nu se aplică legile decretate sau votate, ci se aplică aceea ce fiecare component al lui crede că este în spiritul ideologiei Marx-Lenin-Stalin. Astfel, prin lege, prin Constituția însăși, proprietatea particulară este declarată legală, cu toate acestea proprietarul particular n-are drept să vândă din proprietatea sa și n-are dreptul de a o folosi după voia sa, căci dreptul de vânzare al produselor agricole, viticole, forestiere, animale etc este impus și la un nivel de batjocură. grâul 5 lei, porumbul 4 lei, ovăzul, orzul și mai puțin, lâna de oaie Kg 59 lei ... pe când la oferta liberă aceste produse sunt cumpărate cu prețuri înzecite. Cine pune în buzunar diferența dintre prețul impus și cel real? Statul, adică sindicatele muncitorilor de fabrică reprezentați prin membrii guvernului. Constituția țării votată de Adunarea Națională, adică impusă de Moscova, proclamă egalitatea tuturor cetățenilor. Înaintea legii toți cetățenii sunt egali, fără discriminație. Totuși, de fapt, clasa celor ce nu sunt comuniști și, mai ales, clasa proprietarilor de pământ este afară de lege. Contra chiaburilor, cum îi numesc comuniștii, sau bestiilor de moșieri, orice prigoană este permisă. Orice derbedeu poate să le însceneze percheziții, în urma unui simplu denunț. Iar după percheziție, bineînțeles, urmează închisoarea! Proprietarul M. Giroveanu din comuna Jirov Mehedinți a fost percheziționat și arestat după simplul denunț al unui fost servitor al său, dat afară din serviciu.

Legea colectivizării pământului nu este votată, totuși măsurile pe care le ia guvernul au la baza lor colectivizarea, deoarece ea este cerută de marxism-leninism!! Pe mine și pe alții din categoria mea care avem ceva pământ care este proprietate și avem și pensie pe baza anilor serviți, guvernul comunist ne-a aranjat cum nu se poate mai bine. Mai întâi ne suprimă pensiile, ca fiind moșieri, apoi ne ia moșia prin colectivizare, astfel într-un an, doi, suntem cerșetori pe stradă. În aceeași categorie cu mine se găsesc, după câte știu eu în momentul de față; N. Vasilescu- Karpen, fostul rector al Politehnicii, profesorul Simion Mehedinți, Dimitrie Caracostea, Al. Lapedat, generalul Radu Rosetti, P. P. Negulescu, A. Costin, foști membri ai Academiei Române, la care se mai adaugă desigur sute și poate mii alți pensionari, foști profesori universitari, secundari și chiar din învățământul primar, precum și foști magistrați, medici, ingineri etc. Pentru morala comunistă procedeul este tipic. Pentru această morală norma fundamentală este: scopul scuză mijloacele.

27 iulie 1948. Butoești

Primesc de la dr. I. Nicolau, secretarul general al noii Academii (a R. P. R.) invitația ca să restituie cheia de la sertarul pe care-l aveam în sala de ședințe a fostei Academii Române. Am răspuns că de sertarul ce mi s-a atribuit nu m-am folosit deloc, lăsându-l să fie utilizat de secretarul de ședințe d. Sachelarie. Această invitație de restituire este desigur semn neîndoios că sunt radiat din lista membrilor care vor forma noua Academie. Am fost afectat de această invitație, dar radierea o așteptam negreșit. Chiar dacă aș fi fost lăsat pe lista noilor membri, de participat la lucrările noii Academii, transformată în instrument de propagandă sovietică, n-aș fi participat! [...]

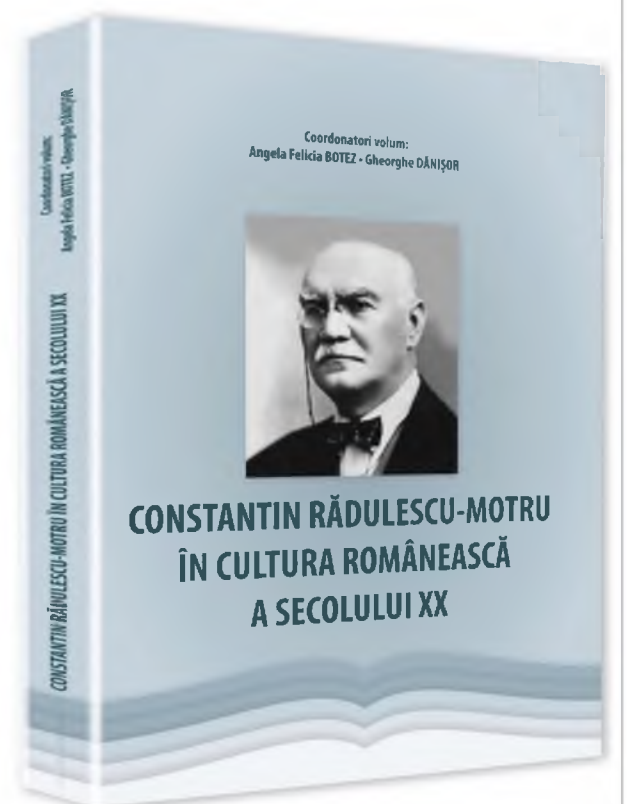
Maria Mirea

revoluției! Deci revoluția este idealul orișicărui organizații sociale, iar nu pacea. Se poate o mai absurdă concepție? [...]

21 iulie 1948. Butoești

Deși zilele vieții liniștite din conacul Butoeștilor [mi] sunt numărate și în curând pot fi aruncat pe drum sau închis sub un pretext oarecare de regimul moscovit, gândul la revizuirea și adăugirea de argumente la vechile probleme filosofice, asupra cărora am scris, nu mă părăsește. Zilnic îmi vin în minte idei și fapte, trecute cu vederea, sau asupra cărora n-am insistat îndeajuns. Astfel mă gândesc acum la faptul eredității pe care nu l-am folosit îndeajuns la justificarea personalismului energetic. În adevăr, faptul că viața sufletească prezintă o continuitate nu numai în destinul individului, dar și în grupurile și instituțiile sociale, este dovada cea mai puternică de corespondența care există între evoluția energiei cosmice și viața personalității omenești. Individul nu s-ar simți ca fiind același cu el însuși, dacă mediul său extern material n-ar păstra o continuitate

Pentru un cercetător al vieții și operei aceleia care, dacă nu a fost o mare poetă, a fost o memorialistă remarcabilă și un om de cultură de mare ținută, discursurile sale, privite din perspectiva posterității, se constituie într-un adevărat mesaj al scriitoarei, mai real și mai complex. Titlul unui volum de sinteză a unui destin, acela al Martei Bibescu, rudă cu Elena Văcărescu prin George Valentin Bibescu, „La Nympe Europe”, pune în discuție ideea europeană, dintr-un punct de vedere oarecum singular: legitimarea unei mici națiuni latine și primirea ei ca membră de drept în prestigioasa familie europeană. Românii nu au fost niciodată lăsați să justifice dilemele legate de identitatea lor și nici întârzierea cu care s-a dezvoltat țara lor în raport cu occidentalismul exemplar

moștenitoare a poezilor Văcărești, ea însăși distinsă scriitoare, reprezintă un simbol al acestei geografii culturale europene. În fruntea primului său volum de versuri, nepoata lui Iancu Văcărescu, alături de o scurtă dedicație adresată Franței, așază o alta, *A ma Patrie*, în care cere îndurare Patriei pentru încălcarea testamentului străbun. Despre Elena Văcărescu, ambasadorul Braziliei la Paris, Louis de Souza-Dantas, spunea: „C'est que, ma chère amie, vous n'êtes pas une femme roumaine, vous n'êtes pas une femme européenne, vous êtes une femme universelle” (corespondență S 40 1-4/ DCCCXXXI). Ea a fost prima femeie membră a Academiei Române (aleasă în 1925), de două ori laureată a Academiei Franceze,

Elena Văcărescu

desfășurat o activitate intensă pe mai multe planuri și pe aproape toate meridianele Europei. Conferențiară internațională asiduă, dotată cu un talent oratoric aclamat de auditoriu, necomplexată de originile sale, a fost întotdeauna convinsă că vizibilitatea României dincolo de frontiere trebuie să se manifeste în toate circumstanțele posibile: poezia, elocința, ironia, resursele infinite ale unei culturi rafinate sunt tot atâtea drapele desfășurate în această cruciadă pe care o duce [conferențiarul] pe marile drumuri ale spiritului. Conferințele în compania lui Paul Valéry – *Souvenirs littéraires*,

Czapek și Jules Romain, dar și de alți români, precum George Oprescu, care era secretarul Comisiei, Vasile Pârvan și doctorul C. Ionescu-Mihăești; toate aceste întâlniri o încântau pe Elena Văcărescu care, pasionată de cultură, avea ea însăși o vastă erudiție. Despre reuniunile de la Vila Falconieri de lângă Roma, unde își avea sediul „Institutul de cooperare intelectuală”, Elena Văcărescu spunea: „nous avons tour à tour siégé à Madrid, Venise, Budapest, etc..., partout suscitant la curiosité et un magnifique accueil. L'an dernier on a travaillé sur l'humanisme, cette année nous avons un thème choisi par M. Paul

european. Și totuși... Ideea unei Europe unite a existat încă de la începutul secolului XX, iar Elena Văcărescu, dominată de europenismul său instituțional, dar în același timp o româncă verde (cum a fost numită), descendenta a unei linii voievodale autohtone și

„Cavaler al Legiunii de Onoare” (1927), președinte onorific al „Academiei Femeilor de Litere”, fondatoare, alături de Paul Valéry, a „Institutului Internațional de Cooperare Intelectuală” (1924), cu sediul la Paris; sub patronajul său, secondată de Nicolas Pillat, a format în capitala Franței (1930) „Comitetul internațional pentru difuzarea artelor și literelor de către cinematograful”. Cunoscută și apreciată atât în cercurile literare cât și în cele diplomatice, servind cu pasiune interesele României și pe cele ale Franței, Elena Văcărescu și-a legat numele de activitatea diferitelor organisme și instituții internaționale care aveau drept scop cooperarea internațională a intelectualilor. Membră a „Université des Annales” din Paris încă de la crearea acesteia în 1906, fondatoare și președintă a instituției de colaborare româno-franceze „Cercul Analelor” din București, delegată la „Comitetul Confederației Internaționale a Muncitorilor Intelectuali”, a

Charles Baudelaire, Propos sur la poésie, vădesc nu numai o interlocutoare înclinată spre universalitate, dar și un partener demn de marele poet național francez. Într-un raport adresat în 1933 lui N. Titulescu, ministru de externe, dar și prieten apropiat, Elena Văcărescu menționează subiectul unor conferințe legate de România, mărturisind: „La Paris, în seria intitulată *Forțele spirituale ale diferitelor țări europene*, directoarea Analelor, dna Brisson, mi-a cerut să expun *Forțele spirituale ale României*, într-o conferință care a atras un public imens și a fost apreciată favorabil de un mare număr de ziare franceze și străine”. Domnișoara Văcărescu se simțea în largul ei în sânul „Comisiei de cooperare intelectuală”, încântată și mândră să aparțină „Comitetului de litere și arte” prezidat de Paul Valéry; aici era chemată să lucreze alături de erudiți precum Sir Gilbert Murray, poeți precum Sir John Masefield, romancierii precum Karel

Valéry: *La littérature de demain*. Întotdeauna, peste tot, domnișoara Văcărescu a fost adepta unor soluții pragmatice și și-a asumat rolul de avocat pledant în favoarea unității vechiului continent, având propria sa versiune asupra „Nimfei Europa”, abordând-o mai degrabă ca o structură a Statelor Unite ale Europei: „Quel sera le destin de la littérature et de l'art, quel sera le rôle de la *Commission de la Coopération Intellectuelle* et de son double institut, au sein de l'hypothétique création des Etats-Unis d'Europe, dont vous avez vu surgir ici la belle initiative et la fervente annonce ?” (E. Văcărescu, „Allocution de 1933”). Activitățile desfășurate în cadrul Societății Națiunilor debutaseră într-un climat dominat de efectele războiului, fie ele economice, sociale sau psihologice. La Société des Nations a reprezentat recunoașterea acestei stări de fapt și a responsabilităților pe care le presupunea aceasta. Diferitele

la Națiunile Unite

organisme ale *Societății* au fost create pentru a furniza și facilita cooperarea pe diferite paliere și sarcina principală a fost, dincolo de perspectiva instituțională, crearea unui sistem internațional din care să fie eliminat climatul de neîncredere și nesiguranță generat de oscilațiile dintre politica de forță și noua forță europeană în curs de afirmare. O serie de alte organisme au fost înființate pentru a asigura cooperarea în domeniul finanțelor, al comunicațiilor și transportului sau al ajutorului umanitar. Pe lângă toate aceste dimensiuni a mai existat un domeniu în care s-a manifestat o cooperare activă și continuă între națiuni, cu o puternică influență benefică, cooperarea intelectuală în domeniul artelor, științelor, educației și literaturii. La prima Adunare Generală a *Societății Națiunilor* din 1922, problema cooperării intelectuale s-a bucurat de o atenție specială, iar dezbaterile au avut la bază motiunile prezentate de delegația belgiană, italiană și română, prin care se solicita crearea unui organism specific care să se ocupe de dezvoltarea activităților de cooperare dintre elitele țărilor angajate în cadrul *Societății*. Concretizarea instituțională a conceptului de cooperare intelectuală s-a realizat prin înființarea „Comisiei Internaționale pentru Cooperare Intelectuală”, care a reunit intelectuali precum Henri Bergson, Marie Curie, Albert Einstein, Thomas Mann și Paul Valéry și a fost considerată atunci una dintre cele mai influente organizații internaționale ale intelectualilor. Activitatea României în cadrul *Comisiei Internaționale și Comisiei Naționale de Cooperare* a fost precedată de organizarea unui cadru instituțional care să faciliteze racordarea la schimbările ce se petreceau în rândurile intelectualilor

din toată Europa. Au fost astfel înființate Universitatea și Conservatorul de Muzică și Artă Dramatică din Cluj (1919), Școala Națională de Poduri și Șoseles-a transformat în Universitatea Politehnică București (1920), Universitatea Română din Cernăuți a fost reorganizată (1920), Dimitrie Gusti a fondat *Asociația pentru Studiu și Reforma Socială* (1918), devenită *Institutul Social Român*, care pleda pentru o circulație nestingerită a valorilor culturale între popoare, fiind cea mai sigură garanție a păcii. La Cluj se înființează primul *Institut Speologic* din lume (1920) și se creează *Asociația Criticilor Dramatici și*

Louis Barthou și Elena Văcărescu

Muzicali (1920). În același an, la Paris și la Roma, se formează școli superioare românești. În anul 1921 a fost creat *Institutul de Seruri și Vaccinuri* „Dr. Ioan Cantacuzino” și în 1923 s-a înființat *Muzeul Militar Național*. Odată cu edificarea acestor instituții și cu dezvoltarea rețelei de publicații, intelectualii români s-au mobilizat și, într-un demers de angajare în activitatea *Societății Națiunilor*, a fost creată, în

1925, la inițiativa Academiei Române, *Comisia Națională de Cooperare Intelectuală a României*. Ea a fost alcătuită atât din membri ai instituțiilor reprezentative, cât și din personalități importante ale vieții intelectuale românești. Inițial această comisie a fost condusă de profesorul Vasile Pârvan, iar după moartea acestuia, de savantul Gheorghe Țițeica, profesor la Universitatea din București și secretar general al Academiei Române. Din Comisie mai făceau parte Nicolae Iorga, Alexandru Lapedatu, Ovid Densusianu, Ioan Dragu, Dimitrie Gusti, dr. Constantin Ionescu-Mihăești, Constantin Kirițescu, dr. Gheorghe Marinescu, George Oprescu, Sextil Pușcariu, Emil Racoviță, Ioan Steriade și Elena Văcărescu (Membră a *Comisiei Permanente a Literelor și Artelor* din cadrul „Comisiei

Internaționale de Cooperare Intelectuală”). Alături de aceștia participau adesea la diferite activități și rectorii celor patru universități (București, Iași, Cernăuți și Cluj), cel al Universității Politehnice din București, al Academiei de Înalte Studii Comerciale și Industriale, al Facultății de Arhitectură București și directorul-general al Bibliotecii Universitare Cluj. *Comisia Națională de Cooperare Intelectuală a României* avea un

birou permanent alcătuit din președintele comisiei, secretarul general și o parte dintre membri (D. Gusti, G. Oprescu, G. Ionescu-Mihăești, C. Kirițescu, I. Dragu și I. Steriade). Acest *Birou Permanent* se reunea cel puțin o dată pe an, iar biroul executiv de câte ori era necesar și relevant. Guvernul României s-a angajat atunci să acorde acestei comisii suma de 50.000 lei pe an. Societatea Națiunilor a reușit să se impună pe durata existenței sale ca un organism extins spre o mare parte din sferile și preocupările vieții materiale și spirituale; în perioada 1921-1939, Geneva putea fi considerată polul central european, iar activitățile sale adunau elita creatoare a lumii pentru cele mai diferite dezbateri. Primul Război Mondial adusese noi perspective asupra naționalismului și violenței, eliberase o serie de națiuni mici și adusese la putere alte categorii sociale. Pe lângă distrugerile și pierderile provocate, acest război a dus și la creșterea interdependenței dintre state, chiar și dintre cele beligerante, ajungându-se astfel la concluzia că noile state pot fi viabile numai dacă se bazează pe un sistem de cooperare internațională și pe rezolvare pașnică a disputelor, în special în domeniul chestiunilor economice și financiare, al sănătății publice, al migrației și al minorităților naționale. Problemele statelor mici trebuiau luate de acum înainte în considerare. Elena Văcărescu a fost prima care a admis și a evaluat adevărata distanță între utopia și realismul acestui subiect: „este oricum o utopie prudentă și România își va juca cartea sa realistă a echilibrului indispensabil între Unitate și Varietate”. Ea a avertizat asupra pericolului *omogenizării și globalismului*, care ar putea conduce la deteritorializarea identităților naționale. Dar este de netăgăduit că proiectata federalizare a Statelor Unite ale Europei nu va face decât să secondeze tendința unificatoare a culturii și artei. „Cu cât interesele oamenilor devin convergente, pentru binele păcii, cu atât va fi mai puțină varietate în lume. Din acest motiv, ne animă o datorie imperioasă: într-o Europă cu interese materiale și morale identice, conservarea inteligenței, a imaginației, a sensibilității operelor literare și artistice care au multiple fațete, această varietate este chiar condiția originalității lor” (E. Văcărescu, *Discurs*, 1931). Predecesoare a timpurilor moderne și în același timp feministă, Elena Văcărescu a fost fondatoarea cercului parizian de studii „La Femme et l'univers” și membră a juriului premiului literar „Femina”. În 1934, sub egida Asociației „Gândirea Europeană” se organizează la București „Săptămâna Elena Văcărescu”, în cadrul căreia scriitoarea va ține câteva conferințe, iar în Aula Academiei Române va rosti un strălucit și emoționant discurs de recepție vorbind despre Ana Brâncoveanu de Noailles. Înainte de a intra în subiect, mulțumind pentru

(continuare în pag.12)

onoarea ce i se făcuse (aceea de a fi aleasă în 1925 ca membru de onoare a AR), Elena Văcărescu va mărturisi odată mai mult, în fața înaltului for, mândria de fi româncă: „... Mai presus de toate, ceasul acela deștepta în sufletul meu de nedesmințită româncă mândria datoriei împlinite vreme de zeci de ani, și conștiința solidarității mele intime cu sufletul și mintea românească, a căror aleasă expresie sunteți dumneavoastră... În persoana mea cinsteați faima de peste hotare a românismului și acordați aprobarea dumneavoastră unei atitudini statornice, unei acțiuni pasionate, în sfârșit, a unei idei-ideea expansiunii noastre spirituale în Europa ... Internaționalism pe

Elena Văcărescu la Națiunile Unite

Oricine nu este de un pesimism orb nu o poate nega. Să ne referim la ceea ce este inclus în acest punct în detaliile prezentărilor auzite aici: schimburi de profesori, studenți, lucrări surprinzătoare ale Institutului de la Paris, publicațiile sale, muzeul său și comunicarea internațională între muzee, menținerea acestui *Comitet de litere și arte* căruia am onoarea să-i aparțin și care se întâlnește pe rând la Frankfurt, la

mie mi se pare concludent în ceea ce privește activitatea viitoare în domeniul cinematografiei. Aceste *Consilii naționale* instalate în toate țările nu încetează să îmbine deciziile cu ardoarea lor în această vastă desfășurare a activității. Domnul Herriot v-a vorbit splendid despre aceste lucruri. Aici este doar mesajul credinței mele în activitatea de cooperare intelectuală. Am urmat-o cu fervoare mulți ani.

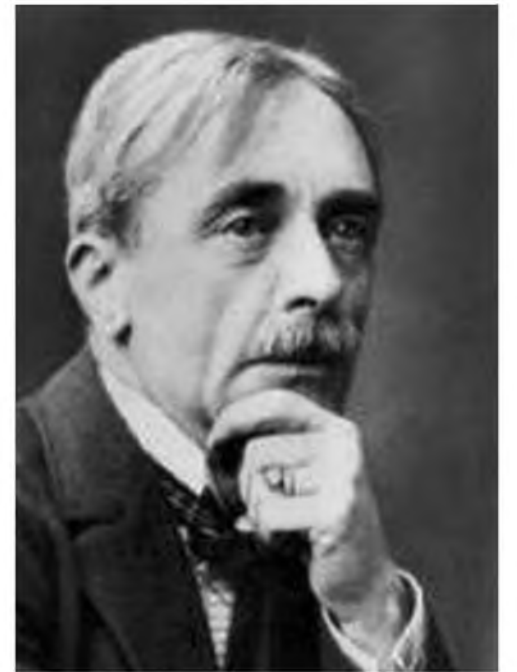

Gilbert Murray

retrage în Auvergne, în zona liberă, după care se va muta la Cannes, unde va rămâne până la sfârșitul războiului.

În februarie 1943, Elena Văcărescu a inaugurat catedra „Mihai Eminescu” pentru limba și literatura română în cadrul *Centrului Universitar de la Nisa*, împreună cu Maurice Mignon și Eugen Ionescu, atașat de presă pe lângă Legația României și Alain Gouillermou, profesor universitar, viitorul șef al catedrei de limba română de la Sorbona.

Înzestrată cu o anumită detașare față de datele circumstanțiale ale destinului ei, Elena Văcărescu rămâne în memoria posterității ca ambasadoare a sufletului românesc. În acest sens se poate invoca observația lui Paul Morand, într-o scrisoare de omagiu prezentată public la Paris în 1937: „Împinsă spre noi, francezii, prin vitalitatea și seva sa lirică, Elena Văcărescu a părăsit apele patriarhale ale Dunării literare și a venit pe malurile Senei pentru a

Paul Ambroise Valéry

primi dreptul de cetățenie. A văzut sfârșitul epocii 1900 și nașterea de astăzi; a fost martorul ruperii a două lumi și a purtat război pe coastele Franței. Am cunoscut-o pe Elena Văcărescu pentru prima dată ... apropo, am întâlnit-o undeva pentru prima dată? Nu, am cunoscut-o întotdeauna” (El. Văcărescu, *Lettre* 189).

Ștefana Popa

INAUGURATION de la CHAIRE ROUMAINE, au CENTRE UNIVERSITAIRE MÉDITERRANÉEN (7-1-37)

De gauche à droite : MM. GAUTIER-VIGNAL, Jean MÉDECIN, SAVEANU. Mlle Hélène VACARESCO, MM. DJUVARA, H. MOUCHET, Maurice MIGNON.

bază națională, da; cosmopolitism însă nu, cu nici un preț. De aceea pot spune că întreaga mea activitate internațională se rezumă în afirmarea românismului.” În același an, în perioada 16 -21 iulie a avut loc la Geneva cea de a șasea sesiune a „Comisiei internaționale de cooperare intelectuală”, în cadrul căreia, Elena Văcărescu a avut o intervenție în care a subliniat importanța și realizările acestei comisii: „Pentru a îndeplini jurământul unanim care se ridică din toate colțurile pământului, pentru a lega popoarele împreună, *Societatea Națiunilor* și-a creat *Comisia de cooperare intelectuală*. Recunoașteți în toate succesele sale imensitatea muncii pe care a realizat-o: Secretariatul, Institutul din Paris, cel din Viena, bărbați precum neobositul M. de Montenact, Henri Garnet, activi întotdeauna și călătorind pe tot pământul pentru a planta steagul idealului nostru; mulți oficiali devotați, atașați unei activități care nu are răgaz, au reușit să demonstreze că cel puțin *Societatea Națiunilor* și-a atins obiectivul. Pentru a o privi îndeaproape și datorită *Comisiei pentru cooperare intelectuală*, apropierea spirituală dintre popoare se face. Să nu ezităm să o proclamăm.

Madrid, la Budapesta sau la Paris, care a ridicat la cel mai înalt nivel problemele legate de umanism, de viitorul civilizației și culturii, să vedem dezvoltarea acestui turism animator din turismul care, de la licee la academii, de la laboratoare la observatorii, stimulează, reunește, ascultă mii de specialiști ai științei și gândirii. Imaginați-vă cum se simt acești oameni care se întâlnesc, creează legături și răspândesc la ei acasă rezultatele acestor întâlniri și acestor lucrări. Generalizați această mișcare, această întreprindere fără egal în trecut: astfel va fi creat un nou popor, acela al cooperării intelectuale, un popor care îmbrățișează descoperiri și tradiții și se îndreaptă cu nerăbdare spre viitor, oameni care servesc drept poartă de intrare pentru toate popoarele care, datorită acestora, colaborează în cadrul acestor regiuni în care discordia nu poate pătrunde. Cinematograful, radioul, difuzarea vor fi în curând în slujba cooperării intelectuale; milioanele lor de adepți o vor ajuta. Din acest punct de vedere, filmul documentar mi se pare agentul prin excelență pe care l-am putea folosi cu plăcere în ceea ce privește cooperarea intelectuală. Ați luat notă de raportul remarcabil dedicat acestei probleme de Luciano de Feo care

Colaborez cu umilință; am văzut țara mea, România, aducându-și odată cu adeziunea sa și asistența *Consiliului Național*, eminentii oameni care o compun, dar și atenția unei generații minunate de studenți, scriitori, savanți și poeți. România, mândră de tinerețea în marș prin care își illustrează prezentul și se pregătește pentru viitor, nu s-a arătat niciodată insensibilă la apelul *cooperării intelectuale*. Astăzi, prin noi, cei care o reprezentăm din nou, știe că pentru această *Comisie*, dragă dorinței ei de ascensiune, a venit o oră patetică, că statele trebuie să se coaguleze pentru a acorda acest sprijin *Comisiei*, fără de care ... O, nu! Nu vă temeți, guvernele vor înțelege, trebuie să înțeleagă. Aici succesul a fost deja dobândit. El are pur și simplu nevoie de ceva prin care să trăiască pentru a putea ajunge victorios la momentul pe care ne place să îl anunțăm și *Societatea Națiunilor* se va proclama satisfăcută, pentru că idealul său de pace a fost atins.” (El. Văcărescu, *Discurs*, 1934). Până în 1938 Elena Văcărescu a participat la toate sesiunile SDN, iar din 1939 devine consilier al *Delegației României pentru cultură și presă*. După 8 iunie 1940 ea va părăsi Parisul ocupat pentru a se